

תפריט ללא בשר

הרב אברם ישראל רייזנר¹ | הסמינר הבינלאומי לחקר ההלכה 2025

משתתפים יקרים בסמינר הבינלאומי לחקר ההלכה,

אני מתרגש מכך שאתם עומדים ללמוד את תשובתי, "תפריט ללא בשר", שהועברה על ידי ה-CJLS במאי 2023. מספר עובדות חברו יחד כדי לסמן שהשאלה אודות המידה בה מתאים שאדם שומר כשרות יאכל במסעדה טבעונית או צמחונית ללא השגחה ראויה לתשובה.

הראשונה הייתה העובדה הניכרת לעין שאנשים מסוימים נהגו לאכול במסעדות שכאלו בהיעדר הנחייה פורמלית, ביניהם גם חברים בקהילה האורתודוקסית המודרנית, במיוחד בהקשר של נסיעות. ואכן, שיקול זה הוביל לכתיבתה של תשובה אורתודוקסית המתירה אכילה במסעדה כזו (בהקשר זה בלבד). אך תשובה זו (של דרור פיקסלר, [שפורסמה ב"תחומין" בשנת 2019](#)) זכתה להתנגדות רבה. בנוסף, במשך שנים רבות, היו אלו בתוך התנועה המסורתית אשר התירו לעצמם לאכול מאכלים חלביים שהוכנו במסעדות לא-כשרות (כלומר, כמובן, מסעדות שאינן תחת השגחה), מתוך השיקול, שבעוד הכלים של המסעדה אינם כשרים לחלוטין, לפחות לא יהיו חומרים לא כשרים בתוך האוכל. עם צמיחתם של מסעדות טבעונית וצמחונית, אכילה במסעדה כזו הייתה נראית כאופציה מועדפת, אם ניתן להתירה.

שני נושאים עלו מיד בהקשר זה.

הבעיה ההלכתית הראשונה הייתה העובדה שישנה גזירה חז"לית עתיקה האוסרת "בישולי נוכרי", כלומר מאכלים שהוכנו על ידי לא-יהודי. היות ומסעדות אלו כנראה נמצאות תחת בעלות לא-יהודית, ואפילו אם הם תחת בעלות יהודית, צוות המטבח המבצע את הבישול עצמו ככל הנראה אינו יהודי (במציאות ימינו בכל מקום מלבד ישראל, ואולי אפילו בישראל עצמה), כיצד ניתן בכלל לשקול אכילה במסעדות כאלו? בכל הנוגע למסעדה כשרה, הנמצאת תחת השגחה, על אף שצוות המטבח לעתים קרובות אינו יהודי, עוקפים את הגזרה הזו על ידי החלטה כי, כל עוד אש הבישול הודלקה על ידי יהודי, ניתן להחשיב כל בישול הנעשה באש זו כבישול יהודי. לכן על משגיח הכשרות להדליק את האש בכל יום. במסעדה ללא משגיח כשרות, פתרון זה אינו קיים.

גם אם ניתן להתגבר על מכשול זה, בהעדר פיקוח, כיצד ניתן לסמוך על טענות לגבי המקום והכנת האוכל? האם אנחנו יכולים להרגיש ביטחון בכך שהן המצרכים והן כלי הבישול אינם חשודים מבחינת כשרות? וכאשר אנחנו מעיינים במקורות, עולה בעיה נוספת – על אף הבטחות שהמצרכים והכלים כשרים, יתכן ועדיין יהיה אסור לנו להזמין אוכל שבושל מחוץ למטבח כשר.

אלו הנושאים אותם נשקול היום. באופן לא מפתיע, היו מספר נושאים נלווים נוספים אליהם נדרשתי ואשר ייצרו מספר הסתייגויות בפסק הסופי.

אני מקווה שתמצאו את העיון בשאלה זו מעניין ומלמד כמוני.

¹ תודה לשרה טובה ברודי על התרגום לעברית.

אברם רייזנר

א. האיסור על אוכל שבושל על ידי נוכרי

1. משנה, עבודה זרה ב:ו (מאה 2 לספירה)
אלו דברים של גוים אסורין, ואין איסורן איסור הנאה: חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, והפת והשמן שלהן...ושלקות.

תלמוד בבלי, עבודה זרה דף לה עמוד ב (מאה 6 לספירה)
מה ראו חכמים לאוסרה?...משום חתנות!

רמב"ם, משנה תורה, הלכות מאכלות אסורות יז:ט-י (מאה 13 לספירה)
ויש דברים אחרים אסרו אותן חכמים, ואע"פ שאין לאיסורן עיקר מן התורה, גזרו עליהן כדי להתרחק מן העכו"ם עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבואו לידי חתנות...ואלו הן: אסרו לשתות עמהן, ואפילו במקום שאין לחוש ליין נסך, ואסרו לאכול פיתן או בישוליהן, ואפילו במקום שאין לחוש לגיעוליהן...כיצד? לא ישתה אדם במסיבה של עכו"ם...

2. טור, יורה דעה קיב (בשם אביו, הרא"ש) (מאה 14 לספירה)
קצת מהמחברים חלקו בין של בעל הבית לשל פלטר, דלא שייך חתנות אלא בשל בעל הבית, הלכך אסרוהו...אבל בשל פלטר אין כאן כל כך קירוב דעת, שבאמנותו הוא עוסק.

בדק הבית ג:ז (ר' אהרן הלוי, מאה 13 לספירה)
האופה אופה בבית מיוחד לכך...דכי הא לא חשיב בישולי נכרים, דלא שייך בהא איקרובי דעתא.

משנה, עבודה זרה ב:ו (מאה 2 לספירה) – תלמוד בבלי, עבודה זרה דף לו עמוד א (מאה 6 לספירה)
רבי ובית דינו התירו בשמן – מיסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דר' שמלאי שמעיה. א"ל: שמלאי, לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן? אמר לו: בימינו תתיר אף את הפת! אמר לו: א"כ קרו לן בית דין שריא.

תלמוד ירושלמי, עבודה זרה ב:ח ושבט א:ד (מאה 5 לספירה)
רבי יעקב בר אחא בשם רבי יונתן: פת מהלכות של עימעום היא. כך אני אומר: מקום שפת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת נכרים אסורה, ועימעמו עליה והתירוה.

הגהות משה הכהן מלוניל לרמב"ם (לעיל #1) (מאה 13 לספירה)
מכל מקום, אין אנו נזהרין מזה, שאנו שותים במסיבות מייננו ואין אנו חוששין לחתנות.

בעניין סתם יינם של גויים, ישראל סילברמן, אסופה מה- CJLS 1927-70, כרך 3 (1964)
בזמן הזה פג כחה של הגזירה הזאת לגמרי, והעובדה היא שנושאי תערובת אינם תוצאות ישירות משתיית סתם יינם דווקא.

השימוש בכל היינות, אליוט דורף, שו"ת 1980-90, CJLS (1985)
המוטיבציה הראשונית לאיסור על השימוש ביין בו נגעו נוכרים היה מניעת נישואי תערובת... ואדרבה, הבעיה הזו אף חריפה יותר בימינו... אך אני ספקן מאוד לגבי הסיכוי שתהיה לאיסור שתיית יין שנגעו בו נוכרים השפעה כלשהי על שלילת או אף הקטנת הבעיה... בהתאם לקבלתנו את התנאים של המודרניות, אנו בתנועה המסורתית ללא ספק מאמינים, שמלבד נישואי תערובת, על יהודים לקיים קשרים חברתיים ועסקיים עם לא-יהודים.

ב. האם אנו / מתי אנו דורשים פיקוח?

1. **תלמוד בבלי, עבודה זרה דף לד עמוד ב (מאה 6 לספירה)**
ההוא ארבא דמורייסא דאתי לנמילא דעכו, אותיב רבי אבא דמן עכו נטורי בהדה. א"ל רבא: עד האינדא מאן נטרה? א"ל: עד האינדא (למאן) [למאי] נחוש לה? אי משום דמערבי ביה חמרא, קיסתא דמורייס בלומא, קיסתא דחמרא בד' לומי!
2. **ערוך השולחן, יורה דעה קיט:א, ד, ט (ר' יחיאל מיכל אפשטיין, מאה 19 לספירה)**
כל ישראל בחזקת כשרות קיימי, וכל זמן שאינו חשוד מותר לקנות כל דבר ממנו...מכל מקום, החנוונים, מפני שהם מוכרים תמידים, תקף להו יצרייהו דממונא...בזמן הזה שרבתה הפריצות והמינות, אסור ליקח מאדם שאין מכירין אותו בלא כתב הכשר.

ג. מדוע אנחנו יכולים לסמוך על פיקוח כשרות? האם אנחנו יכולים לסמוך על משהו אחר?

1. **רש"י, תלמוד, עבודה זרה כז ע"א (מאה 11 לספירה)**
מומחה - לא מרע נפשיה.
2. **שולחן ערוך, יורה דעה קכב:ו (ר' יוסף קארו, מאה 16 לספירה)**
אסור לומר לעובד כוכבים: בשל לי ירקות בקדרתך וכן לא יאמר לו עשה לי מרקחת...ואפשר שעל ידי הרקחים (או שאר אומנים) מותר, שכל האומנים מייחדים כלים נקיים למלאכתם, כדי שלא יפגמו אומנותם.
3. **אגרות משה, יורה דעה א, מז (ר' משה פיינשטיין, מאה 20 לספירה)**
ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה...ודאי מירתת מלערב [חלב בהמה טמאה], יש טעם גדול להתיר...משום דהעיקר דידיעה ברורה הוא כראיה ממש...וזהו גדר אנן סהדי שמצינו בהרבה מקומות.
4. **יביע אומר, 10, יורה דעה 4 (ר' עובדיה יוסף, מאה 20 לספירה)** [בנוגע לשימוש במדיח כלים]

מִרְן הַשֵּׁע (בִּי"ד ס"ד צה ס"ד) כְּתָב, "יִרְאֵה לִי שְׂאֵם נִתְּנוּ אִפְרָ בְּמֵיִם הַחֲמִיִם שְׁבִיּוּרָה חוֹלֶבֶת קוֹדֵם שֶׁהֵנִיחוּ קִדְרוֹת הַבֶּשֶׂר בְּתוֹכָהּ לְהַדִּיחַן, אִפְּ עַל פִּי שֶׁהִיָּה שׁוֹמֵן דְּבוּק בְּהֵן מוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁעַל יַדֵּי הָאִפְרָ נַעֲשֶׂה נוֹתֵן טַעַם לִפְגָּם". וְאִפְּ כֵּאֵן שֶׁהֵמִיִם שְׁמַדִּיחִים בְּהֵם אֵת הַכֹּלִיִם, מַעֲוֹרֵב בְּהֵם אֲבָקֶת סִבּוֹן וְשֶׂאֵר חוֹמְרֵי נִיקּוּי חֲרִיפִיִם, וְנוֹתְנֵי טַעַם לִפְגָּם בְּמֵיִם וּבְכֹלִיִם, מוֹתֵר לְהַדִּיחַ כֹּלִי בֶּשֶׂר וְכֹלִי חֶלֶב אִפִּילוּ בְּבֵת אַחַת בְּ"מַדִּיחַ כֹּלִיִם", כִּי הִלְכָה רוּוַחַת הִיא שְׁנוֹתֵן טַעַם לִפְגָּם מוֹתֵר.

5. שוֹלְחַן עֵרוֹךְ, יוֹרֵה דְעָה קִכְבּוֹ: (מֵאָה 16 לְסַפִּירָה), עִם הָעֵרוֹת הַשֵּׁ"ךְ קִכְבּוֹ:ד (רִי שְׁבַתִּי הַכְּהֵן, מֵאָה 17 לְסַפִּירָה)

[שׁו"ע]: סֵתֵם כֹּלִי עו"ג הֵם בַּחֲזַקַת שְׂאִינֵם בְּנֵי יוֹמֵן. לְפִיכֵךְ אִם עֵבֵר וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵם קוֹדֵם הַכֶּשֶׁר, הַתְּבַשִּׁיל מוֹתֵר.

[ש"ך]: הַטַּעַם, כְּתָבוּ הַפּוֹסְקִים, דְּהוּי סַפְקָא סַפְקָא: סַפְקָא נִשְׁתַּמְשׁוּ בּו הַיּוֹם אִם אֵתְמוּל, וְאִם תִּמְצָא לּוֹמֵר נִשְׁתַּמְשׁוּ בּו הַיּוֹם, שְׂמָא נִשְׁתַּמְשׁוּ בּו בְּדַבְרָ שֶׁהוּא פּוֹגֵם בְּעֵין אִם שֶׁהוּא אֵין נוֹתֵן טַעַם.

ד. כִּיצַד הֵייתֵם מַעֲצָבִים סַפְקָא בְּנוֹגַע לְמַסְעָדָה טְבַעוֹנִית אִם צְמַחוֹנִית?

ה. מַסְקֵנוֹת וּפְסָק [מֵהַתְּשׁוּבָה]:

מַסְקֵנוֹת: עַל אִפְּ שְׁנֵאֲלֻצְנוּ לְעַצּוֹר מַסְפֵּר פְּעֵמִים עַל מִנְתַּ לְשִׁקוּל הָאֵם יִשְׁנָה דֶרֶךְ לְהַתִּיר אֲכִילָה בְּמַסְעָדָה טְבַעוֹנִית אִם צְמַחוֹנִית לְלֵא הַשְּׁגַחָה, לֹא מִצָּאֵנוּ כֹּל חֶסֶם לְאֲכִילָה שְׁכּוֹז.

אֲכִילָה לְלֵא הַשְּׁגַחָה כְּרוּכָה בְּרֵמָה גְבוּהָה יוֹתֵר שֶׁל סִיכּוֹן מֵאֲשֶׁר אֲכִילָה עִם הַשְּׁגַחָה. כֵּאֲשֶׁר אֵנוּ אוֹכֵלִים תַּחַת הַשְּׁגַחָה יֵשׁ בִּידֵינוּ אֵת הַהֲגָנָה הָרֵאשׁוֹנָה בְּמַעֲלָה בְּמַקְרָה שֶׁאֲכַלְנוּ מִשֶּׁהוּ לֹא כֶּשֶׁר, בְּכֵךְ שֶׁהִסְתַּמְכְּנוּ עַל הַהֲשַׁגְחָה שֶׁסּוֹפְקָה עַל יַדֵּי בְּעֵלֵי סַמְכוֹת שְׁמוֹנוּ לְכֵךְ. בְּהַעֲדֵר פִּיקּוּחַ שְׁכּוֹזָה עֲלֵינוּ לְהַאֲחִזַּז בְּהֲגָנָה הַפְּחוּתָה שֶׁל שׁוֹגֵג, כְּלוֹמֵר לְטַעוֹן שֶׁפְּעַלְנוּ כְּרֵאוּי וְשֶׁלֹּא הֵיִינוּ מוֹדְעִים לְעֵבִירָה.

הַדְּרִיִּשָׁה לְאֲכוּל רַק אוֹכֵל כֶּשֶׁר אֵינָה דְרִיִּשָׁה שֶׁל בְּרִיאוֹת אִם טְהֵרָה פִּיזִית, אֲלֵא דְרִיִּשָׁה שֶׁל אֲדִיקוֹת וְשְׁמִירַת מִצְוּוֹת. בְּעוֹד יֵשׁ רֵמוֹת מַסּוּיִמוֹת שֶׁל סִיכּוֹן אוֹתֵם אוֹסֵרֶת הַהִלְכָה לְקַחַת, טַעֲנָנוּ שֶׁאֲכִילָה בְּמַסְעָדָה טְבַעוֹנִית אִם צְמַחוֹנִית שֶׁאֵינָה תַּחַת הַשְּׁגַחָה, בְּמַקּוֹמוֹת בְּהֵם יִשְׁנוּ פִּיקּוּחַ מִמְשַׁלְתֵי וּמַסְעָדוֹת חוֹשְׁשׁוֹת לְשִׁמּוֹן הַטּוֹב בְּאוֹפֵן כֹּלְלִי, אֵינָה חוֹצָה גְבוּלָה זֶה.

פְּסָק:

- 1) אִיסוֹר בִּישׁוּלֵי גוֹיִם אֵינוּ רְלוּוֹנְטֵי לְמַסְעָדָה
- 2) אִיסוֹר בִּישׁוּלֵי גוֹיִים כֶּבֶר אֵינוּ בְּתוֹקֵף
- 3) אֲכִילָה בְּמַסְעָדָה טְבַעוֹנִית אִם צְמַחוֹנִית שֶׁאֵינָה תַּחַת הַשְּׁגַחָה (אוּ בְּבֵית קֶפֶה אִם מֵאִפִּיָּה הַמְּבַטִּיחִים שְׂאִינֵם מִשְׁתַּמְשִׁים בְּמוֹצְרִים מִן הַחַי) נִמְצָאִים בְּתוֹךְ הַפְּרַמְטֵרִים הַהִלְכֵתִיִם שֶׁל שְׁמִירַת כֶּשֶׁרוֹת, בְּאוֹפֵן סַפְצִיפִי, וְשְׁמִירַת מִצְוּוֹת בְּאוֹפֵן כֹּלְלִי יוֹתֵר (בְּהַתָּאֵם לְסִיגִיִם הַנְּדוּנִים לְעִיל וְהַמְּסוּכְמִים לְהֵלֵן).

סייג ראשון: אין לאכול במסעדה טבעונית / צמחונית בשבת.
סייג שני: עדיף לא לאכול במסעדה טבעונית / צמחונית בבעלות יהודית במוצאי שבת, שמא הכנת האוכל החלה בשבת.
סייג שלישי: אנחנו ממליצים לא לאכול במסעדה טבעונית / צמחונית בבעלות יהודית במשך שבועיים אחרי פסח (עד אחרי יום העצמאות), מחשש להמצאות "חמץ שעבר עליו הפסח", ולהימנע מהזמנת משקעות חריפים שם עד חג השבועות.